

Vermesser Levente

ROKON A VISZTULA MELLETT

Amikor gyerekkorom élményeit megidézem, leghamarabb azok a történetek bukkannak fel, amelyeket apám mesélt nekem a két világháború közötti időkről, saját gyerekkoráról. Lupényban laktak, a kolónián (vagy ahogy a család többi tagja is emlegette később, a Keletiben). Apám, a szomszédban lakó lengyel bányászcsalád fiacskájával, *Józek*kel együtt egyike volt azoknak a szurtos, szénporos kölyköknek, akik naphosszat a telepen játszottak és boldog felelőtlen-ségben futkorásztak a meddőhányón. Erdély legnagyobb lengyel közössége élt akkortájt a Zsil menti iparvárosban, döntően katolikusokból álló, kitartó, szorgalmas emberek, akiket a Monarchia gazdasági fellendülése csábított át Galíciából, javarészt 1890 és 1910 között.

Ebből a szénfejtő, a felnőtteknek is barátságot hozó együtt-levésnek már csak néhány hozadékát őrzöm, de ezek a mai napig meghatározzák szívdobogásomat. Kis, játékos rigmusokat és pergő ritmusú dalokat, legtöbbször csupán a dallamát zümmögöm, szövegüket elfelejtettem. Egy azonban megmaradt. Valahogy a karácsonyi kántálásaink szerves része lett, abban a kövér hópelyheket szitáló szélben, ami még az én gyerekkoromban is gyakori volt, és apám, mielőtt szép tenorhangján énekelni kezdett, nyugodtan elmondhatta, hogy „Látod, fiú, így hullott a hó ott Lupényban, amikor ezt az éneket megtanultam.”

Nagyon szerettem, biztosan tudtam, hogy a pásztorokról szól, a háromkirályokról, a jászolban melegeget adó barmokról és a kis Jézusról, anélkül, hogy egy szót tudtam volna lengyelül. Főleg a refrén zárórésze tetszett, a *kaklinkaju*, meg a *cuda, cuda, ugvaszaju*. Érdekes módon az egész család tudta, nemcsak ezt egyébként. Egy alkalommal, amikor a világháború után Nyíregyházán maradt nagybátyám (aki az összes testvér közül legjobban tudott Nagy Kázmér nyelvéen) hazalátogatott, végighallgatta, amit énekelek, majd a Vermesserekre jellemző sajtásagos kedélyességgel megjegyezte, hogy a kiejtésen még csiszolni kell. Majd jó néhányat eldalolt ő maga is, katonanótákat meg gorál dalokat. Miként feljebb írtam, sajnos már nem emlékszem a szövegeikre.

Ami viszont megmaradt, egy ételfajta, a *pecela*. Ezzel a szóval maradt ránk ez a világbajnoki szinten egyszerű és klasszikus, magyarul is legalább húsz nevű, zsírban készült, nyers krumplis, lisztes remek, a tócsni. Lepcsánka, cicege. Édesanyám nagy örömmel sütötte. Hát tudod, fiú – mondta apám a hétvégi kártyázás előtti félmosolyával –, ez olyan étel, mint nálunk a *kremzli*.

– Ömm – bólogattam, a felnőtteket utánzó mozdulattal, miközben azon tűnődtem, milyen furcsa ételeket eszünk mi, lengyelek és magyarok.

Eszmélésem következő szintjén, kisiskolás koromban, az indiános könyvek ösvényeit szimatolva-végigizgulva, egy újabb kincsre leltem. Végigolvastam a *Winnetoukat*, és amennyire lenyűgöztek, annyira bosszantott, hogy ez az *Old Shatterhand* olyan azonnali megoldóember, tényleg, már gyerekfejjel idegesített. Hogy tanulta meg a bölényvadászatot, a Henry-karabély kezelését, azt, hogy hány fokos szögéből kell a bokorban villogó szempár tulajdonosát ártalmatlanítani? És hogy beszél azonnal épp úgy, azokkal a szófordulatokkal, mint az indiánok? Holott én már három éve tanultam a románt, és elég gyatrán haladtam előre, mindaddig, amíg a közös focimeccseken meg nem tanultam a román gyerekektől néhány velős káromkodást. A Cooper-regényeket indiánosabbnak éreztem, csak elszomorított az Unkasz halála utáni folytatás, az egyre inkább öregedő trapperrel, és az is sokkolt, hogy miért lehet Solyomszemet a negyedik részben Bórharisnyának hívni. Mintha Unkasz halála nem lett volna elég trauma. De aztán elolvastam azt a könyvet, amiről egyből tudtam, hogy igen, na ez az igazi: *A sós sziklák völgyét*. Sat-Okh, azaz Hosszú Toll írta, aki fél ágon lengyel volt. Megfogott ez a könyv, hogy el ne eressen jó ideig. Mert aki itt beszélt, az gyerekként tanult nyomokat olvasni, járni az erdőt, kis Uti volt, amíg nevet nem kapott, és Ugráló Bagoly volt a legjobb barátja. És nekem is volt egy szemfüles barátom, akivel Balánbányán jártuk az erdőt, a Mikilitől a Rucokig, és arról álmodoztunk, hogy a magunk eszkábálta íjjal, ha nem is egy kőszáli sast, de legalább egy nyulat lövünk, még akkor is, ha tudtuk, hogy nem lövünk soha semmit.

És ott volt Tanto, akit épp olyannak képzeltem, mint a bátyámat, csak Zoli Levi's farmerben járt meg barna bőrdzsekiben tarka korallal kivarrt farkasbőr zubbony és prémnadrág helyett, szabadidejében meg hard rockot hallgatott. Azon a nyáron jött vissza Lengyelországból,

amikor a könyvet olvastam, s bár nem volt egy túláradó típus, lelkesen beszélt Krakkóról, Zakopanéről és Wieliczkaról. Ráadásul bölényfüves vodkát ivott, amitől bennem végképp megszilárdult az a meggyőződés, hogy ezek a lengyelek valójában európai indiánok, nemcsak bölényeik vannak, de még a vodkájuk is bölényfüves.

Kezdtem felnézni rájuk. Arra gondoltam, akkor is ott vannak, ahol lenni kell, ha mi magyarok nem tudunk ott lenni. Kezdtem egy idősebb rokont látni a lassanként karnálissá váló Lengyelországban, egy jovialis nagybácsit vagy nagynénit, aki helyettünk és értünk is megold bizonyos dolgokat. Nem csoda hát, ha a 82-es foci végén a minket kiejtő belgák ellen a lengyel csapatnak, a Fehér Sasoknak szurkoltam, a mesterhármast szerző Boniek utolsó gólja után akkorát üvöltve, hogy Olgi nényuka majdnem frászt kapott a konyhában. A szovjetek ellen vért izzadva kicsikart döntetlennél pedig már az egész család ott izgult a továbbjutásért.

Jó néhány dolgot kellene még említenem, a Sienkiewicz *Özönvize* nyomán készült *Potop* című filmet, amelyben Oleńka szépsége és Kmicic hősiessége egyaránt lenyűgözött, persze magát a regényt is, csúcspontján Jasna Góra ostromával. Pont úgy olvastam, mint az *Egri csillagokat*, lélegzet-visszafojtva, s bizony megkönnyeztem Kordecki atya lelkesítő beszédeit. Vagy azt a vidám, szakállas srácot, akivel a Balt-Orient expresszen Okocim sört ittunk, miközben egy spirituszfőzőt próbált rám sózni. Aztán az egyetemi éveket az Éber fiúkkal, Szymborska és Zbigniew Herbert versekkel a kollégiumban, Hubbes Laci barátom komoly arcát, amint a lengyel nyelvtankönyv előtt görnyed. Igen, sok az emlék. Végül, nem csekély hányódás után a hazakerülést, ahogy a családdal a lengyelországi kirándulást fontolgatjuk, több alkalommal is, mindhiába.

2012 karácsonyán, három hónappal apám és bátyám majdnem egy időben történő halála után a lakásomban üldögéltem, egy számítógép képernyője előtt. Tudtam, hogy édesanyám vár rám – együtt kellett volna mennünk a templomba, de életemben először úgy éreztem, nem vagyok képes erre. A végtelen üresség ama pillanataiban hirtelen eszembe jutott a lengyel karácsonyi ének, amit gyerekkoromban apámmal együtt énekeltünk, és beütöttem a kezdő sorát a keresőbe. Rosszul írtam be, de a gép azonnal kiadta a helyes változatot: *Dzisiaj w Betlejem* – Ma Betlehemben. Ha ekkor egy angyal suhant volna el

az ablakom előtt, benézve igencsak megdöbben – egy magában zokogó férfi nem valami épületes látvány. Ám mégis nagy békével repült volna tova, mert ezek már az elengedés könnyei voltak; három hónap elteltével először tudtam sírni. Megfogadtam ott, hogy amennyiben sorsom engedi, valamit én is adok majd, cserébe a könnyekért, és igen, elmentünk este a szentmisére.

Tíz éve már ennek, s most úgy tűnik, sikerül beváltanom a fogadalmam: lengyelek és magyarok irodalomról, történelemről, kultúráról szóló írásait gyűjtöttük össze. Köszönöm minden szerző áldozatos munkáját és segítségét. És köszönöm a lengyeleknek, hogy vannak. Most már tudom, hogy velem maradnak, amíg csak élek.

Uchowaj nas, Boże! – Isten, óvj meg minket!

